

ข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๑
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมิกะโท

สอบวันเสาร์ที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ปริจเฉท ๓ เรียกว่า ปกิณณกสังคหะ นั้นเพราะเหตุใด? และให้แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย
๒. ก. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้
สุขี ทุกขมุเปกขาติ	ติวิธา ตตถ เวทนา
โสมนสสั โทมนสส	มิตติ เภเทน ปญจธา
- ข. ให้จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ มาดู ?
๓. อโลภะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน ?
อโลภะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณสัมมุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน ? และติเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้น
ได้แก่อะไรบ้าง เหตุ ๓ นั้น คืออะไร? ให้แสดงตามคหิตัคคหนนัย
๔. จงจำแนกกิจ ๑๔ โดยอเหตุกจิต ๑๘ ?
๕. ก. จักขุทวาริกเจตสิก ปญจทวาริกเจตสิก ทวารวิมุตตเจตสิก ทั้ง ๓ อย่างนี้ โดยแน่นอนไม่มีนั้น
เพราะเหตุใด ?
- ข. ปัญญาเจตสิกที่เกิดขึ้นโดยไม่ใช้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจนั้นมี
หรือไม่ ถ้ามีเป็นปัญญาเจตสิกดวงไหน ?
๖. ก. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้
ปญจวิส ปรีตมहि	ฉ จิตตานิ มหคฺคเต
เอกวิสติ โวหาเร	อญฺญ นิพพานโคจเร.
- ข. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้
ฉวตถุ นิสสิตา กาเม	สตต รูป จตฺตพพิธา
ติวตถุ นิสสิตา รูป	ธาเตวกา นิสสิตา มตา.
๗. ก. สมุจจยสังคหะ หมายความว่าอย่างไร ? ให้ยกฉกนัตถะขึ้นแสดงด้วย ?
- ข. พระอนุรุทธาจารย์ แสดงการจำแนกวัตรธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็นกี่หมวด ? คืออะไรบ้าง?
ให้บอกความหมายของหมวดนั้น ๆ มาด้วย ?
๘. ในอกุศลสังคหะมีธรรมอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง และให้แปลพร้อมแสดงองค์ธรรมของบทดังต่อไปนี้
ก. กามาสวะ	ข. ภโวฆะ	ค. ทิฏฐิโยคะ	ฉ. อดตวาทุปาทาน	ง. อวิชชาเนียรณะ
๙. ก. ในมิสกสังคหะนั้น มีธรรมอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง ? เมื่อว่าโดยประเภทแล้ว มีจำนวนเท่าไร ?
- ข. ให้แสดงอภิปตี ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?
๑๐. ท่านกล่าวว่านิพพาน เป็นชั้นธรมุตนั้น เพราะเหตุใด ? ให้ยกเหตุผลอธิบายโดยละเอียด ?

กลุ่มงานวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อสอบสัมภาษณ์พระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๑
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมิกะโท

สอบวันอาทิตย์ที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๕ ข้อ ๒๕ คะแนน เวลา ๑๕ นาที

๑. จงแสดงคาถาสังคหะ ทั้งบาลี และคำแปล

ตอบ คาถาสังคหะ

๑. สมပ္ยุตฺตา ยถาโยคํ	เตปญฺญาส สภาวโต
จิตฺตเจตฺตสิกา ธมฺมา	เตสนฺทานิ ยถารหํ
๒. เวทนาเหตุโต กิจจ-	ทวาราลมพฺพนตฺถโต
จิตฺตูปปาทวเสนเว	สงฺคโห นาม นียเต

สภาวธรรม ๕๓ คือ จิต และเจตสิก ชื่อว่า นามเตปญญาส ว่าโดยลักษณะของตนๆ ประกอบด้วย เอกุปปาตตา เป็นต้น ตามที่ประกอบได้ ดังแสดงแล้วโดยพิสดาร (ในปริจเฉทที่ ๒)

บัดนี้ ข้าพเจ้าจะแสดงปกิณณกสังคหะของจิต และเจตสิก ว่าด้วยอำนาจแห่งการเกิดขึ้นของจิต โดยประเภทแห่งเวทนา เหตุ กิจจ ทวาร อารมณ และวัตถุตามสมควร

๒. ก. คำว่า เหตุ หมายความว่าอย่างไร ? ผลที่เกิดจากเหตุ นั้น ได้แก่อะไร ?

ข. เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดนั้นมี กี่ดวง ? คืออะไรบ้าง ? ให้บอกหน้าที่นั้น ๆ มาด้วย ?

ตอบ ก. คำว่า เหตุ หมายความว่า เป็นธรรมที่ให้ผลเกิดขึ้น และให้ผลธรรมนั้นตั้งมั่นในอารมณและให้เจริญขึ้นได้ ผลที่เกิดจากเหตุ นั้น ได้แก่ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง อพยากตบ้าง

ข. เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดนั้นมี ๗ ดวง คือ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ทำหน้าที่ ๑๔ อย่างคือ ๑. ปฏิสนธิกิจ ๒. ภาวคกิจ ๓. อาวัชชนกิจ ๔. ทัสสนกิจ ๕. สวณกิจ ๖. ฆายนกิจ ๗. สายนกิจ ๘. ผุสนกิจ ๙. สัมปฏิจจนกิจ ๑๐. สันติริณกิจ ๑๑. โวฏฐัพพนกิจ ๑๒. ชวนกิจ ๑๓. ตทารัมมณกิจ ๑๔. จุตติกิจ

๓. คำว่าวัตถุในวัตถุสังคหะนี้หมายความว่าอย่างไร วัตถุมีกี่อย่าง จงแสดงมาพร้อมมอค์ธรรม

ตอบ คำว่า วัตถุ ในวัตถุสังคหะนี้ หมายความว่า ธรรมที่เป็นที่อาศัยของจิตและเจตสิก ชื่อว่าวัตถุ วัตถุมี ๖ อย่างคือ

๑. จักขุวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ จักขุปสาท
๒. โสตรวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ โสตรปสาท
๓. ฆานวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ ฆานปสาท
๔. ชิวหาวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ ชิวหาปสาท
๕. กายวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ กายปสาท

๖. หทัยวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ หทัยรูป

๔. กิเลส มีกี่ชนิด คืออะไรบ้าง และจงแสดงการประหาณกิเลสทั้งหมด โดยศีล สมาธิ ปัญญา ?

ตอบ กิเลสมี ๓ ชนิด คืออนุสัยกิเลส ปริยฐานกิเลส วิติกมกิเลส
แสดงการประหาณกิเลสโดยศีล สมาธิ ปัญญา ดังนี้

๑. ศีลกุศล สามารถประหาณ วิติกมกิเลสได้

๒. สมาธิกุศล สามารถประหาณ ปริยฐานกิเลสได้

๓. ปัญญาในมรรค สามารถประหาณ อนุสัยกิเลสได้

๕. ก. ในสัพพสังคหะมีธรรมอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมีเท่าไร ?

ข. ธรรมที่เป็นความจริงของพระอริยเจ้า มีชื่อเรียกว่าอะไร ? มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงมาพร้อมทั้งความหมาย และองค์ธรรม

ตอบ ก. ในสัพพสังคหะ มีธรรมอยู่ ๕ หมวด คือ

๑. ชันธ ๒. อุปาทานักขันธ ๓. आयตนะ ๔. ธาตุ ๕. สัจจะ

เมื่อว่าโดยประเภทแล้ว มี ๓๙ (ไม่ต้องนับอุปาทานักขันธโดยเฉพาะ)

ข. ธรรมที่เป็นความจริงของพระอริยเจ้ามีชื่อเรียกว่า อริยสัจจะ มี ๔ อย่างคือ

๑. ทุกขสัจจะ ธรรมที่เป็นทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑ (เว้นโลภะ) รูป ๒๘

๒. สมุทยสัจจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ โลกเจตสิก

๓. นิโรธสัจจะ ธรรมที่เป็นเครื่องดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ นิพพาน

๔. มรรคสัจจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ มัคคังคะเจตสิก ๘ ดวง มีปัญญาเจตสิกเป็นต้น ที่ในมรรคจิต ๔ ฯ

กลุ่มงานวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลยข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๑

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอาภิธรรมิกะโท

สอบวันเสาร์ที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ปริจเฉท ๓ เรียกว่า ปกิณณกสังคหะ นั้น เพราะเหตุใด ? และให้แสดงมาติกา ทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย

ตอบ ปริจเฉท ๓ เรียกว่า ปกิณณกสังคหะ นั้นเพราะเหตุว่า

การแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยเรียงรายทั่วไป คือแสดงสงเคราะห์โดยประเภทแห่ง เวทนา บ้าง เหตุบ้าง กิจบ้าง ทวารบ้าง อารมณ์บ้าง วัตถุบ้าง เพราะเหตุนี้ ปริจเฉท ๓ จึงเรียกว่า ปกิณณกสังคหะ

แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย

๑. เวทนาสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเวทนา ๓ หรือ ๕
๒. เหตุสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเหตุ ๖
๓. กิจสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งกิจ ๑๔ และฐาน ๑๐
๔. ทวารสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งทวาร ๖
๕. อารมณ์สังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งอารมณ์ ๖
๖. วัตถุสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งวัตถุ ๖

๒. ก. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้

สุขํ ทุกขมุเปกขาติ

ติวิธา ตตถ เวทนา

โสมนสสํ โทมนสส

มิตติ เกเทน ปญจธา

ข. ให้จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ มาดู ?

ตอบ ก. คาถานี้แปลความว่า ในเวทนาสังคหะนั้น ว่าโดยอารมณ์ณฐานลักษณะ คือ ลักษณะแห่งการเสวยอารมณ์แล้ว มีเวทนา ๓ อย่าง คือ ๑. สุขเวทนา ๒. ทุกขเวทนา ๓. อุเบกขาเวทนา ว่าโดยอินทรีย์เภท คือ ประเภทแห่งอินทรีย์แล้ว มีเวทนา ๕ อย่าง คือ ๑. สุขเวทนา ๒. ทุกขเวทนา ๓. โสมนัสสเวทนา ๔. โทมนัสสเวทนา ๕. อุเบกขาเวทนา

ข. จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ ดังนี้คือ

๑. จิตที่เกิดพร้อมสุขเวทนามี ๖๓ คือ สุขสหคตกายวิญญูณจิต ๑ โสมนัสสหคตจิต ๖๒
๒. จิตที่เกิดพร้อมทุกขเวทนามี ๓ คือ ทุกขสหคตกายวิญญูณจิต ๑ โทมนัสสหคตจิต ๒ (โทสมูลจิต ๒)
๓. จิตที่เกิดพร้อมอุเบกขาเวทนามี ๕๕ คือ อุเบกขาสหคตจิต ๕๕

๓. อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน ?

อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณสัมมุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน ? และติเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้น ได้แก่อะไรบ้าง เหตุ ๓ นั้น คืออะไร ? ให้แสดงตามคหิตัคคหนนัย

ตอบ อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวก เอกเหตุกเจตสิก

อโลภะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกทวิเหตุกเจตสิก และติเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้น ได้แก่ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โสภณเจตสิก ๒๒ (เว้นอโลภะ อโทสะ ปัญญา) ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิต เหตุ ๓ นั้น คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ ฯ

๔. จงจำแนกกิจ ๑๔ โดยอเหตุกจิต ๑๘ ?

ตอบ จำแนกกิจ ๑๔ โดยอเหตุกจิต ๑๘ ดังนี้คือ

จิตที่ทำหน้าที่ ปฏิสนธิกิจ	ภวังคกิจ จุตติกิจ	มี ๒ ดวงคือ อุเบกขาสันตிரณจิต ๒
จิตที่ทำหน้าที่ อารัมภณกิจ		มี ๒ ดวงคือ ปัญจทวารารัมภณจิต ๑ มโนทวารารัมภณจิต ๑
จิตที่ทำหน้าที่ ทัสสนกิจ		มี ๒ ดวงคือ จักขุวิญญานจิต ๒
จิตที่ทำหน้าที่ สวณกิจ		มี ๒ ดวงคือ โสตวิญญานจิต ๒
จิตที่ทำหน้าที่ ฆายณกิจ		มี ๒ ดวงคือ ฆานวิญญานจิต ๒
จิตที่ทำหน้าที่ สายณกิจ		มี ๒ ดวงคือ ชิวหาวิญญานจิต ๒
จิตที่ทำหน้าที่ ผุสนกิจ		มี ๒ ดวงคือ กายวิญญานจิต ๒
จิตที่ทำหน้าที่ สัมปฏิจฉนกิจ		มี ๒ ดวงคือ สัมปฏิจฉนกิจ ๒
จิตที่ทำหน้าที่ สันตிரณกิจ		มี ๓ ดวงคือ สันตிரณกิจ ๓
จิตที่ทำหน้าที่ ไภวภูตัพพนกิจ		มี ๑ ดวงคือ มโนทวารารัมภณจิต ๑
จิตที่ทำหน้าที่ ขวนกิจ		มี ๑ ดวงคือ หลิตุปปาตจิต ๑
จิตที่ทำหน้าที่ ตทารัมมณกิจ		มี ๓ ดวงคือ สันตிரณจิต ๓

๕. ก. จักขุทวาริกเจตสิก ปัญจทวาริกเจตสิก ทวารวิมุตเจตสิก ทั้ง ๓ อย่างนี้ โดยแน่นอนไม่มีนั้น เพราะเหตุใด ?

ข. ปัญญาเจตสิกที่เกิดขึ้นโดยไม่ใช้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจนั้นมีหรือไม่ ถ้ามีเป็นปัญญาเจตสิกดวงไหน ?

ตอบ ก. จักขุทวาริกเจตสิก ปัญจทวาริกเจตสิก ทวารวิมุตเจตสิก ทั้ง ๓ อย่างนี้ โดยแน่นอนไม่มีนั้น เพราะเจตสิกที่ประกอบกับจักขุวิญญานจิตโดยเฉพาะไม่มี เจตสิกที่ประกอบกับมโนธาตุ ๓ โดยเฉพาะไม่มี เจตสิกที่ประกอบกับมหัคคตวิปากจิต ๙ โดยเฉพาะก็ไม่มี ฉะนั้น เจตสิกทั้ง ๓ อย่างนี้ จึงเป็นเจตสิกที่แน่นอนไม่ได้

ข. ปัญญาเจตสิกที่เกิดขึ้นโดยไม่ใช้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนั้นมี เป็นปัญญาเจตสิกที่ประกอบกับมหาวิบากญาณสัมปยุตตจิต ๔ ในขณะที่ทำหน้าที่ปฏิสนธิ ภวังค์ จุตติ และปัญญาเจตสิกที่ประกอบกับมหัคคตวิปากจิต ๙

๖. ก. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้

ปณจวิส ปรีตมทิ	ฉ จิตตานิ มหคเต
เอกริสติ โวหาเร	อณฺฐ นิพพานโคจร

ข. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้

ฉวตถุํ นิสสิตา กามะ	สตต รูปะ จตุพพิธา
ติวตถุํ นิสสิตา รูปะ	ธาเตวกา นิสสิตา มตา

ตอบ ก. คาถานี้แปลว่า

จิต ๒๕ ดวงคือ ทวิปัญจวิญญานจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ สันตிரณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ หลิตุปปาตจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ์ ๖ ที่เป็นกามธรรมอย่างเดียว

จิต ๖ ดวงคือ วิญญาณัญจายตนฌานจิต ๓ เนวสัญญานาสัญญายตนฌานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็นมหัคคตะอย่างเดียว

จิต ๒๑ ดวงคือ รูปาวจรจิต ๑๕ (เว้นอภิญาณจิต ๒) อากาสนัญจายตนฌานจิต ๓ อากิญจัญญายตนฌานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็นบัญญัติอย่างเดียว

จิต ๘ ดวงคือ โลกุตตรจิต ๘ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็นนิพพานอย่างเดียว

ข. คานี้แปลความว่า นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบ วิญญาณธาตุ ๗ ที่อาศัยวัตถุรูป ๖ เกิดในภุมิ ๑๑ พึงทราบวิญญาณธาตุ ๔ คือ จักขุวิญญาณธาตุ โสตวิญญาณธาตุ มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ ที่อาศัยวัตถุรูป ๓ คือ จักขุวัตถุ โสตวัตถุ หทยวัตถุ เกิดในรูปภูมิ ๑๕ (เว้นอัสสัญญาสัตตภูมิ) พึงทราบมโนวิญญาณธาตุ ๑ ที่ไม่อาศัยวัตถุรูป เกิดในอรุณภูมิ ๔

๗. ก. สมุจจยสังคหะ หมายความว่าอย่างไร ? ให้ยกจัตถะขึ้นแสดงด้วย ?

ข. พระอนุรุธอาจารย์ แสดงการจำแนกวัตถุธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็นกี่หมวด ? คืออะไรบ้าง ? ให้บอกความหมายของหมวดนั้น ๆ มาด้วย ?

ตอบ ก. สมุจจยสังคหะ หมายความว่า ปริจเฉทที่แสดงการรวบรวมปรมัตถธรรมทั้ง ๔ ที่มีสภาพเข้ากันได้ให้อยู่เป็นหมวด ๆ ชื่อว่าสมุจจยสังคหะ ดังมีจัตถะแสดงว่า สห อัจฉินเต เอตถาติ สมุจจโย (วา) ส ปิณฑเตวา อัจฉินเต เอเตนาติ สมุจจโย ปริจเฉทที่ชื่อว่าสมุจจยะ เพราะเป็นปริจเฉทที่แสดงรวบรวมปรมัตถธรรมทั้ง ๔ ประการพร้อมกัน (หรือ) ปริจเฉทที่ชื่อว่าสมุจจยะ เพราะเป็นเหตุแห่งการรวบรวมปรมัตถธรรมที่มีสภาพเข้ากันได้ ให้อยู่เป็นหมวด ๆ

ข. พระอนุรุธอาจารย์ แสดงการจำแนกวัตถุธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็น ๔ หมวด คือ

๑. อุกุศลสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายอกุศลโดยส่วนเดียว หมวดหนึ่ง

๒. มิสสกสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นกุศล อกุศล อพยากตะ ทั้ง ๓ ปนกันหมวดหนึ่ง

๓. โพธิปักขิยสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ หมวดหนึ่ง

๔. สัพพสังคหะ การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตถุธรรมทั้งหมดรวมกันหมวดหนึ่ง

๘. ในอกุศลสังคหะมีธรรมอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง และให้แปลพร้อมแสดงองค์ธรรมของบทดังต่อไปนี้

ก. กามาสวะ ข. ภโวฆะ ค. ทิฏฐิโยคะ ฉ. อัตตวาทุปาทาน ง. อวิชชา นีวรณะ

ตอบ ในอกุศลสังคหะนั้นมีธรรมอยู่ ๙ หมวดคือ ๑. อาสวะ ๒. โฆฆะ ๓. โยคะ ๔. คันถะ ๕. อุปาทาน ๖. นีวรณะ ๗. อนุสัย ๘. สังโยชน์ ๙. กิเลส

แปลและแสดงองค์ธรรมของบทต่อไปนี้

ก. กามาสวะ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องไหลอยู่ในกามคุณอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในโลกมูลจิต ๘

ข. ภโวฆะ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำให้สัตว์จมอยู่ในรูปภพ อรูปภพ หรือรูปฌาน อรูปฌาน องค์ธรรมได้แก่โลกเจตสิก ที่ในทิฏฐิคติวิปยุตตจิต ๔

ค. ทิฏฐิโยคะ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องประกอบสัตว์ให้ติดอยู่ในความเห็นผิด องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคติสัมปยุตตจิต ๔

ฉ. อัตตวาทุปาทาน ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในรูปนาม ชันธ ๕ ว่าเป็นตัวเป็นตน องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคติสัมปยุตตจิต ๔

ง. อวิชชา นีรวรรณะ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องกั้นความดีคือความหลง ความโง่ ที่ไม่รู้ตามความเป็นจริง
องค์ธรรมได้แก่ โมหเจตสิก ในอกุศลจิต ๑๒

๙. ก. ในมิสกสังคหะนั้น มีธรรมอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง ? เมื่อว่าโดยประเภทแล้ว
มีจำนวนเท่าไร ?

ข. ให้แสดงอริปัตติ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?

ตอบ ก. ในมิสกสังคหะนั้น มีธรรมอยู่ ๗ หมวดคือ ๑. เหตุ ๒. ฌานังคะ ๓. มัคคังคะ ๔. อินทริย์

๕. พละ ๖. อริปัตติ ๗. อาหาร เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมีจำนวน ๖๔

ข. แสดงอริปัตติ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ดังนี้

๑. ฉันทาธิปัตติ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในความพอใจ องค์ธรรมได้แก่ ฉันทเจตสิก ที่ในทวิเหตุขวนะ
๑๘ ติเหตุกะขวนะ ๓๔ หรือ ๖๖

๒. วิริยาธิปัตติ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในความเพียร องค์ธรรมได้แก่ วิริยะเจตสิก ที่ในทวิเหตุขวนะ
๑๘ ติเหตุกะขวนะ ๓๔ หรือ ๖๖

๓. จิตตาธิปัตติ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่การรับอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ ทวิเหตุขวนะ และ
ติเหตุกะขวนะ ๕๒ หรือ ๘๔

๔. วิมังสาธิปัตติ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในการรู้แจ้งตามความเป็นจริง องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก
ที่ในติเหตุขวนะ ๓๔ หรือ ๖๖

๑๐. ท่านกล่าวว่านิพพาน เป็นขันธวิมุตตินั้น เพราะเหตุใด ? ให้ยกเหตุผลอธิบายโดยละเอียด ?

ตอบ ท่านกล่าวว่านิพพาน เป็นขันธวิมุตตินั้น เพราะเหตุว่าไม่มีประเภทที่ต่างกัน กล่าวคือ

๑. นิพพาน ไม่มีประเภทแห่งปัจจุบัน อดีต อนาคต มีแต่กาลวิมุตต์อย่างเดียว ฉะนั้นจึงเป็นขันธ
ไม่ได้

๒. นิพพาน ที่เป็นอัชฌัตตะไม่มี เป็นพหิทตะอย่างเดียว ฉะนั้นจึงเป็นขันธไม่ได้

๓. นิพพาน ที่เป็นโอฬาริกะไม่มี เป็นสุขุมะอย่างเดียว ฉะนั้นจึงเป็นขันธไม่ได้

๔. นิพพาน ที่เป็นหีนะไม่มี เป็นปณิตะอย่างเดียว ฉะนั้นจึงเป็นขันธไม่ได้

๕. นิพพาน ที่เป็นสันติกะไม่มี เป็นทุระระอย่างเดียว ฉะนั้นจึงเป็นขันธไม่ได้

ที่กล่าวว่านิพพานเป็นกาลวิมุต พหิทตะ สุขุมะ ปณิตะ ทุระระเหล่านี้ก็ไม่เรียกว่านิพพานมี ๕ ประเภท แต่
คงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันคือนิพพานที่เป็นกาลวิมุตต์นั่นเองก็เป็น พหิทตะ สุขุมะ ปณิตะ ทุระด้วย

กลุ่มงานวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย